

Nemzetközi jogi és Európa-jogi Tanszék

NEMZETKÖZI JOG I. – NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK SZAK

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az
Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Az államok nemzetközi jogi felelőssége

Dr. Sziebig Orsolya Johanna

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Tanulási útmutató

Tananyag hossza: 16 dia

Tartalom:

3-5. oldal	Bevezetés, elhatárolás más fogalmaktól
6-8. oldal	Az államfelelősség jogi természete
9-16. oldal	Az államfelelősség jogi természete
17-18. oldal	Az államfelelősség jogkövetkezményei

Áttekintésre szánt javasolt minimum időtartam: 1 óra

Tanulásra szánt javasolt minimum időtartam: 2 óra

A tananyagot **fogalomtár** és **önellenőrző kérdések** egészítik ki.

Fogalomtár *elsajátítására* szánt javasolt minimum időtartam: 1 óra

Bevezetés, elhatárolás más felelősségi alakzatoktól

Államfelelősség

- *Államfelelősség*: államok nemzetközi jog alapján fennálló felelőssége
- Nemzetközi jog egyik alapvető intézménye
- Felelősség: jog betartásának biztosítója
- Horizontális jogterület: a felelősségi szabályok a nemzetközi jog valamennyi területének velejárója, a nemzetközi jog bármely területén felmerülhet
- Államfelelősséget meg kell különböztetni az egyén nemzetközi jogból fakadó büntetőjogi felelősségétől
- Államfelelősség »« állam, mint magánjogi ügyletek szereplői (pl. ingatlan, kereskedelmi ügyletek)
- Nemzetközi szervezetek felelőssége: sok tekintetben hasonlóságot mutat az államfelelősséggel

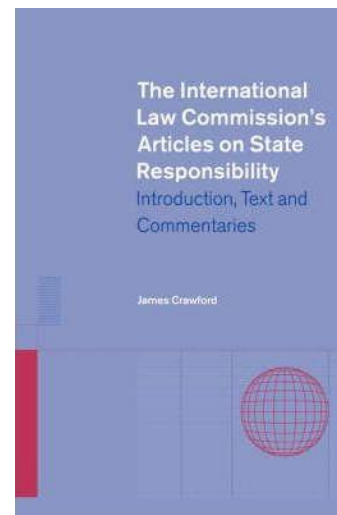
Államfelelősség

- **Eltérések a belső jogi felelősség és az államfelelősség között**

	Belső jogi felelősség	Államfelelősség
Kikényszerítés	Centralizált kényszerapparátus	Decentralizáltság jellemző, szereplők mellérendeltsége
Jogérvényesítés	Bíróságok közbejöttével	Jogérvényesítés főként: önsegély, jellemző a harmadik fél közreműködése, bírói fórumok igénybevétele kivételes
Differenciáltság	Jogáganként változik	Egységes szabályrendszer
Története	Tradicionális normák	Viszonylag új jogterület, jellemző a szokásjog

Államfelelősség szabályainak kialakulása és kodifikációja

- Nemzetközi szokásjog, XIX. sz. utolsó harmadában kezdett el kialakulni
- II. vh. után gyorsult fel az államfelelősségi szabályok fejlődése
- **Nemzetközi Jogi Bizottság:** 1949-ben kodifikálandó témának minősítette
 - 1955-ben kezdték meg a munkát
- 1997-től James Crawfordot választották meg előadónak – második olvasat 2001-ben: *Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*

Az államfelelősség jogi természetete

- Az államfelelősség fennállásához a következő **feltételek** szükségesek:
 - Kötelezettségszegés (nemzetközi jogsértés)
 - Betudhatóság (cselekedet vagy mulasztás)
 - Jogellenességet kizáró körülmények hiánya
- A nemzetközi felelősség azoknak a feltételeknek az együttes teljesülése, amelyek megléte esetén a **sértett állam, illetve néhány esetben az államok szélesebb köre felhívhatja a jogsértő állam felelősségét**, azaz igényelheti, hogy álljanak be a jogsértés jogkövetkezményei.
- 1928. Chorzówi gyár ügy: *„az állam minden, nemzetközi jogot sértő cselekedete az adott állam nemzetközi felelősségével jár”*
- Nemzetközi kötelezettség: elsődleges jogviszony
- Felelősségi jogviszony: másodlagos jogviszony

Az államfelelősség jogi természetete

- **Tényleges kár nem fogalmi elem**
 - Vannak olyan jogsértések is, amelyek nem okoznak kárt más államoknak (pl. emberi jogi szerződések megsértése)
 - Kár származhat jogszerű tevékenységből is
- **Állam felróhatósága (vétkessége) sem fogalmi elem**
 - Vétkességnek az államfelelősség egyéb részkérdéseinél lehet jelentősége
 - Nemzetközi jog nem használja a felróhatóság fogalmát
- **Alapelvek**
 - Minden jogellenes cselekménye az államnak nemzetközi felelősséget keletkeztet
 - Nemzetközi jogsértés: az a tevés vagy mulasztás, mely az állam kötelezettségszegését jelenti és ez betudható az államnak
 - Az, hogy mi jogsértés, a nemzetközi jog dönti el, nem a belső jog

Az államfelelősség egyes fogalmi elemei

- **Nemzetközi kötelezettség és jogsértő magatartás**
 - Államra nézve hatályos **nemzetközi kötelezettségek** jöhetnek számításba
 - Kötelezettség **hatályba lépése előtti** magatartás nem valósíthat meg jogsértést
 - **Nemzetközi kötelezettség**: gyűjtőfogalom (nemzetközi szerződések, univerzális és regionális szokásjog, nemzetközi szervezet határozata, egyoldalú nyilatkozatok, nemzetközi bírósági ítélet)
 - **Nemzetközi jogsértés**: az a tevés vagy mulasztás, mely az állam kötelezettségszegését jelenti és ez betudható az államnak
 - Jogsértést **nem a belső jogi** minősítés dönti el
 - *Ius cogens* normákból fakadó kötelezettség súlyos megsértése: nemzetközi jog **feltétlen alkalmazást igénylő normái**: kógens normával szemben nem lehet a jogsértést kizáró okra hivatkozni
 - Fokozott veszéllyel járó tevékenységek: kizárólag nemzetközi szerződés alapján

Az államfelelősség egyes fogalmi elemei

- **Betudhatóság**

- Ha az állam önmaga nem tud cselekedni, csak természetes személyek, vagy szervei útján. Vagyis természetes személyek, illetve szervezetek, szervek magatartása mikor minősíthető az állam magatartásának?
- Az állam önmagában, absztrakt entitásként nem képes eljárni, a *betudhatóság egy jogi fikció*

- **Állami szerv**

- Törvényhozó hatalom nemzetközi joggal ellentétes belső jogalkotása
- Végrehajtó hatalom ténykedései pl. közigazgatási szervek és fegyveres erők
- Állami vagy közhatalmi jogosultsággal felruházott, vagy más állam átvett szervének szerv – *ultra vires* aktusa (hatáskört túllépő cselekedetek)
- Igazságszolgáltatás szervei (bíróságok) pl. igazságszolgáltatás megtagadása

Az államfelelősség egyes fogalmi elemei

- **Betudhatóság**

- **Közhatalmi** jogosítványokat gyakorló személyek, a hivatalos szervek magatartása pl. önkormányzatok
- Egy másik állam által az állam **rendelkezésére bocsátott** szerv: ha az részt vesz a fogadó állam közhatalmi jogosítványainak gyakorlásában vagy funkcionális kapcsolat áll fent közöttük
- Az állam által utasított, illetve **ellenőrzött** vagy **irányított** személyek/csoportok cselekményei: pl. önkéntesek külföldön történő bevetése
- A hivatalos hatóságok hiányában vagy helyett kifejtett magatartás: **állam működésképtelenné válik**
- A **felkelők**, ha kormányra kerülnek, mozgalom, ha államot alapít
- Az állam által sajátjaként **elismert** és **elfogadott** magatartás: magánszemélyek cselekedet után következhet be
- Ha az állam a megelőzéshez szükséges ellenőrzést vagy felügyeletet **elmulasztotta** teljesíteni (magánszemélyek cselekedeteiért)

Az államfelelősség egyes fogalmi elemei

- **Felróhatóság, vétkesség kérdése**
 - *Objektív* felelősség, amely nem követeli meg a szándékosságot vagy gondatlanságot
- **Sértett állam**
 - Sértett állam és a felelősség felhívására jogosult egyéb államok
 - Az állam, mint sértett állam, jogosult hivatkozni egy másik állam felelősségére, ha a megszegett kötelezettség fennáll: a) egyénileg az állammal szemben; vagy b) az államoknak, ezt az államot magában foglaló csoportjával, vagy a nemzetközi közösséggel, mint egészszel szemben, és a kötelezettségszegés: (i) sajátosan érinti azt az államot; vagy (ii) olyan jellegű, hogy a kötelezettség további teljesítését tekintve, lényegesen megváltoztatja az összes többi olyan állam helyzetét, melyekkel szemben a kötelezettség fennáll.
 - Több sértett állam esetében bármelyik felvetheti a jogsértő állam felelősségét
 - Notifikációs (értesítési) kötelezettség

Az államfelelősség egyes fogalmi elemei

- **Jogellenességet kizáró körülmények**

- Államnak betudható jogsértés nem feltétlenül vezet jogsértésre vagy az állam felelősségére
- *Ius cogens* erejű normákból folyó kötelezettségek teljesítését nem befolyásolja

- **Beleegyezés:** ha az állam érvényesen beleegyezik abba, amit a másik állam tesz, akkor a beleegyezés mértékéig a jogellenesség kizárt.

- amennyiben a cselekmény megmarad a beleegyezés által megszabott határok között
- előre, vagy egyidőben kell adni a jogsértéssel, érvényesnek kell lennie, nem mindenbe egyezhet bele

- **Önvédelem:** ha a cselekmény az Egyesült Nemzetek Alapokmányával összhangban megtett jogszerű önvédelmi intézkedést valósít meg

Az államfelelősség egyes fogalmi elemei

- **Jogellenességet kizáró körülmények**

- **Ellenintézkedés**

- az állam, egy másik állammal szemben fennálló nemzetközi kötelezettségével összhangban nem álló cselekményének jogellenessége kizárt, ha és amennyiben az az utóbbi állammal szemben, a nemzetközi jog szabályainak megfelelően végrehajtott jogszerű ellenintézkedés
 - a sértett állam egyoldalú lépése a felelős állammal szemben
 - teljesítésre késztetés
 - visszafordítható legyen
 - a jogellenes cselekményt elkövető állam ellen kell irányulnia
 - arányosság
 - felszólítás teljesítésre
 - értesítés az ellenintézkedésről (kivéve, ha sürgős a jogok megóvása végett)
 - vannak ellenintézkedéssel nem érinthető kötelezettségek

Az államfelelősség egyes fogalmi elemei

- **Jogellenességet kizáró körülmények**

- **Erőhatalom (*vis maior*):** az állam ellenőrzésén kívül eső olyan ellenállhatatlan erőnek vagy előre láthatatlan eseménynek, amely a kötelezettség teljesítését az adott körülmények között lényegében lehetetlenné teszi
 - Ellenállhatatlan és előre nem látható természeti esemény: pl. földrengés, cunami, áradások
 - Előre nem látott emberi tevékenység: pl. polgárháború, felkelés, idegen hatalom betörése
- **Végveszély:** a kérdéses cselekmény elkövetőjének nincs más ésszerű lehetősége arra, hogy végszükség esetén a saját vagy más gondjaira bízott személyek életét megmentse
 - Halaszthatatlanság
 - Végveszélyt kiváltó ok megszűnésé után vissza kell állítani az eredeti állapotot

Az államfelelősség egyes fogalmi elemei

- **Jogellenességet kizáró körülmények**

- **Szükséghelyzet:** állam egyetlen lehetősége arra, hogy az állam lényegi érdekét megóvja egy súlyos és közvetlenül fenyegető veszéllyel szemben és a cselekmény nem csorbítja súlyosan annak az államnak vagy államoknak a lényegi érdekeit, amelyekkel szemben a kötelezettség fennáll, illetve a nemzetközi közösség, mint egész érdekeit.

- Nem hivatkozhat az állam szükséghelyzetre, ha a kérdéses nemzetközi jogi kötelezettség kizárja a szükséghelyzetre hivatkozás lehetőségét; vagy az állam közrehatott a szükséghelyzet kialakulásában.

- Szükséghelyzet *feltételei*: az állam lényegi érdeke, közvetlen és súlyos veszély, egyetlen lehetőség az elhárítására, nem sérti egy másik állam vagy a nemzetközi közösség lényegi érdekét, az állam nem hatott közre a veszély kialakulásában, a megsértett elsődleges norma nem zárja ki a szükséghelyzetre hivatkozást

- „Torrey Canyon” katasztrófa - 1967

Államfelelősség

- **Az állam felelősségének jogkövetkezményei**

- Felelősség érvényesülése: önkéntes helytállás

- **Abbahagyás:** köteles abbahagyni a cselekedetet, ha az folyamatos
- **Kötelezettség továbbteljesítése:** jogkövetkezmények nem hatnak ki a nemzetközileg felelős állam azon folyamatos köteletségére, hogy teljesítse a megszegett kötelezettséget
- **Garancia a jogsértés meg nem ismétlésére:** a jogsértő állam köteles megfelelő biztosítékokat és garanciákat felajánlani a meg nem ismétlésre vonatkozóan, ha a körülmények azt kívánják
- **Jóvátétel:** állam köteles a jogsértő cselekmény összes következményét kiküszöbölni
 - Eredeti állapot helyreállítása (*in integrum restitutio*)
 - Pénzbeli kártérítés (*reparatio*) – tényleges kár (*damnum emergens*) és elmaradt haszon (*lucrum cessans*)
 - Erkölcsi elégtétel (*satisfactio*): nem anyagi érdeksérelem esetén

Államfelelősség

- **Az állam felelősségének jogkövetkezményei**
 - A felelősség érvényesítése: szankciók
- Nemzetközi jog szankcióinak három típusa:
 - **Központi:** ENSZ Biztonsági Tanács alkalmazhat
 - Legsúlyosabb, fegyveres erőszak alkalmazásával elkövetett nemzetközi jogsértések végrehajtóival szemben
 - Jogaiban sértett állam – **egyéni** szankciók alkalmazása
 - **Retorzió:** jogos, de a másik államra nézve hátrányos, barátságtalan cselekedet
 - **Represszália:** sértett állam maga is jogsértő tettel válaszol
 - **Kollektíven** alkalmazott szankciók – többnyire nemzetközi szervezetekhez kötődően

- *A tananyagban felhasznált képek online megtalálhatók és szabadon hozzáférhetők.
- *A tananyag kizárólag oktatási célból készült.
- *A tananyag a Szerző saját szellemi terméke, forrásként az adott tárgyhoz megjelölt kötelező irodalmi források kerültek felhasználásra.

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az
Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE